

Integracija i etnički odnosi hrvatskih migranata: Bečki slučaj

SAŠA BOŽIĆ

Institut für Soziologie

Grund- und Integrativwissenschaftliche Fakultät, Wien

Dissertant

E-mail: a9308853@unet.univie.ac.at

UDK: 325.2(=497.5)-054.57(436.1)

314.74(=497.5)

Pregledni rad

Prilježeno: 10. ožujka 1997.

Članak je prikaz dijela rezultata istraživanja „Imigranti i integracija u uvjetima složenih etničkih odnosa - Primjer Hrvata u Beču“ za Austrijsko savezno ministarstvo znanosti i istraživanja, a u sklopu programa „Austrija bez granica“. Istraživanje je ispitalo specifičnosti integracije hrvatskih imigranata u Beču te je na njihovu primjeru pokušalo pokazati kako je dosadašnja isključiva koncentracija na ponašanje imigranta kao pojedinca te na položaj imigrantske obitelji pri istraživanju integracije imigranata neprimjerena uvjetima etniziranja imigrantskih zajednica i primajućeg društva u cjelini. Slučaj Hrvata u Beču odličan je primjer strukturne kompleksnosti odnosa koje razvijaju imigranti, a koji se moraju uzeti u obzir pri istraživanju integracije kao smanjenja individualne i kolektivne udaljenosti imigranata od resursa, uloga i vrijednosti primajućeg društva. Hrvatski imigranti tako razvijaju odnose s Gradišćanskim Hrvatima u Beču, dobro integriranom i priznatom austrijskom manjinom, ali se nalaze u situaciji koja ponekad omogućuje konflikt sa srpskom i bošnjačkom imigrantskom zajednicom. Uz to je društvo emigracije geografski dovoljno blizu da znatno utječe na planove i etničke definicije socijalnog realiteta aktivnih članova hrvatske imigrantske zajednice. Istraživanje je strateški koristilo tzv. kvalitativne metode (intervjuiranje najaktivnijih članova hrvatske imigrantske zajednice, promatranje sa sudjelovanjem, uz triangulaciju podataka s obzirom na vrijeme, prostor i aktere) te je poopćivost pokušalo poduprijeti postojećom statistikom.

Ključne riječi: INTEGRACIJA IMIGRANATA, INTEGRACIJSKI KANAL, ETNIČNOST, SLOŽENI ETNIČKI ODNOSI, MIGRANTSKE MANJINE, HRVATI U BEČU, GRADIŠĆANSKI HRVATI U BEČU, MIGRANTSKI ETNIČKI KONFLIKTI

Potražnja za proučavanjem mogućnosti integracije imigranata u zemljama Europske unije, koje se još uvijek ne odlučuju na davanje državljanstva imigrantima posljednjih ekonomskih i političkih valova migracije, tj. na pravno-političku integraciju, raste zajedno s brojem pooštrenih migracijskih zakona. Integracija imigranata ili općenito migracija postaje jednom od najraspravljanih tema u političkoj i znanstvenoj javnosti tih zemalja. Tako je i izbor istraživanja mogućnosti integracije imigranata na primjeru Hrvata u Beču bio u svezi s rastućom praktičnom i općom relevancijom¹ studija koje se bave pristupom imigranata resursima, vrijednostima (Gordon, 1964)², ulogama i identitetima (Hoffmann-Nowotny, 1981) primajućeg društva, odnosno uravnoteženjem odnosa socijalnih jedinica (Parsons, 1961) tj. političke i kulturne većine s novim manjinama (Esser, 1980; Hoffmeyer-Zlotnik, 1986).

Slučaj Hrvata u Beču, kompleksni etnički odnosi koje razvijaju, zahtijevaju, međutim, preispitivanje istraživanja integracije koje se koncentriraju prvenstveno na imigranta pojedinca, odnosno koje imigrante promatra u „paketu“, kao masu anonimnih stranih radnika (Fremdarbeiter) nasuprot većini primajućeg društva. Jedna ili više imigrantskih grupa može razvijati odnose s većinom, ali i sa socijalnim i etničkim manjinama primajućeg društva. Svi ti odnosi

¹ Kako je zamišlja Hammersley (1992).

² Spomenuti autori potječu iz različitih istraživačkih i teorijskih tradicija te fenomen potrebe približavanja imigranata ili različitih etničkih i socijalnih manjina većinskom ili primajućem društvu istražuju s različitih položaja te koriste različitu terminologiju (asimilacija, integracija, akulturacija, Eingliederung itd.). Njihovo spominjanje ovdje je u izravnoj vezi s pojedinačnim naglašavanjem jednog od aspekata takvog približavanja.

moгу se pozitivno ili negativno odraziti na proces integracije. Hrvatski imigranti u Beču tako npr. u novoj okolici nailaze na Gradišćanske³ Hrvate - etnički blisku, autohtonu i politički priznatu manjinu, ali i na pripadnike etničkih grupa s područja bivše Jugoslavije. U prvom slučaju suradnja među aktivnim pripadnicima obje zajednice može rezultirati integracijom, a u drugom slučaju, mogućí konflikti mogu rezultirati insulacijom ili getoizacijom (Heckmann, 1991), odnosno dezintegracijom.

Kakva integracija?

Bez obzira na tip definicije, integracija je do sada uvijek uključivala samo pitanje stupnja odvojenosti imigranata od vrijednosti, resursa, prava, uloga i identiteta primajućeg društva. Svi autori raspravljaju o integraciji ili (strukturnoj) asimilaciji kao o procesu ili stanju u određenim područjima objektivnog i subjektivnog socijalnog realiteta. Tako se može govoriti o:

- socio-ekonomskoj integraciji⁴ (koja se odnosi na položaj imigranata unutar radne strukture, odnosno na tip posla i radnog mjesta, ali i na posjedovanje dobara);
- pravno-političkoj integraciji (koja se odnosi na politička prava, političku zastupanost u institucijama primajućeg društva, sudjelovanje u općem i stručnom obrazovanju);
- socijalnoj integraciji (koja se odnosi na intenzitet i smjer odnosa između imigrantskih grupa i većine primajućeg društva);
- kulturnoj integraciji (koja se odnosi na pitanje participacije imigranata u simboličkoj strukturi primajućeg društva, na odvojenost od vrijednosti i identiteta primajućeg društva, kao i na razmjenu i prisvajanje kulturnih sadržaja).

S obzirom na političko i institucionalno reagiranje na pitanje odvojenosti ili udaljenosti imigranata prema spomenutim područjima do sada su se razlikovale tri strategije primajućeg sustava: model distancije, model integracije te model partnerstva (Bartelt, 1971). Svaki od njih ukazuje na ideološke razlike i na socio-ekonomske i socio-političke uvjete u kojima su nastajali, međutim, tek se „modelom partnerstva“ priznaje da se imigrantske grupe moraju prvenstveno obrađivati kao različite kulturne i etničke grupe, a ne kao skupina apstraktnih pojedinaca koji isključivo kao pojedinačni akteri ili kroz užu obitelj pristupaju resursima, ulogama i vrijednostima primajućeg društva. Činjenica da imigranti svoje aktivnosti ne orijentiraju samo prema primajućem društvu već je prepoznata i priznata (usp. Lubinski, 1994). No, još nema odgovora na pitanje: na temelju kojih odnosa unutar primajućeg društva imigranti orijentiraju svoje aktivnosti; koje odnose mogu razvijati etničke imigrantske grupe; kako oni utječu na proces integracije; ostaju još uvijek neodgovorena.

Već prvi pokazatelji s obzirom na postojeća znanja i iskustva u istraživanju integracije imigrantskih grupa u uvjetima njihova, ali i općeg etniziranja (usp. Bukow, 1993; Lubinski, 1994; Rögl 1992) upućuju na kompleksnu situaciju većine etničkih imigrantskih grupa. U svakom slučaju proučavanje pretpostavljenih dualnih odnosa (populacija primajućeg društva - imigranti) koji moraju završiti integracijom imigranata kao stanjem, nadmašeno je sve jasnijom novom situacijom. U njoj imigrantske etničke grupe razvijaju horizontalne i vertikalne od-

³ Gradišćanski Hrvati u Beču inzistiraju na velikom G jer na taj način ističu razlike prema hrvatskim imigrantima iz Hrvatske, Bosne i Vojvodine te tako posebno ističu svoj status autohtone, austrijske i gradišćanske manjine. Ignorirati ovu želju povrijedilo bi njihovo pravo na samooznačavanje. Sličan problem javlja se i s terminom „migrant“ te posebno „emigrant“, kojeg pojedini hrvatski ispitanici odbijaju. Razlog je politički naboj i kontekst uporabe termina „emigrant“ u SFRJ, koji bi sada trebao biti zamijenjen terminom „iseljenuk“. U ovom se slučaju međutim, ne radi o terminu koji bi kao simbol razgraničenja (Cohen, 1995) bio bitan za identitet cijele zajednice.

⁴ Područja integracije namjerno nisu numerirana, jer se ovdje ne zastupa mišljenje da određena dimenzija ima prioritet ili da neku drugu determinira.

nose prema drugim imigrantskim etničkim grupama, društvu emigracije, većini primajućeg društva, pa čak i socijalnim i etničkim manjinama primajućeg društva.

Može se reći da svako istraživanje integracije imigranata mora prepoznati situaciju u kojoj postoje i jasno definirane imigrantske etničke grupe, pa čak i kolonije (Heckmann, 1991). Značajan dio jednog istraživanja koje se bavi određenom imigrantskom grupom mora se orijentirati na aktivnosti u ime imigrantske, etničke grupe, a to znači na institucije i njihove aktivnosti koje nose i vode angažirani akteri imigrantske, etničke zajednice.

Integracija hrvatskih imigranata u Beču

Na temelju prije spomenute rastuće relevancije istraživanja integracije te indikativne situacije hrvatskih imigranata u Beču istraživanje se koncentriralo na ova pitanja:

1. Može li iz postojećih odnosa između hrvatske imigrantske zajednice i gradišćanske hrvatske zajednice nastati integracijski kanal za imigrante?

2. Utječe li percepcija situacije u primajućem društvu aktivnih članova zajednice na etniziranje hrvatske zajednice?

3. Je li moguć takav konflikt između hrvatske imigrantske zajednice i srpske odnosno bošnjačke imigrantske zajednice koji bi ugrozio integraciju hrvatskih imigranata?

1. Odnosi zajednica ⇒ integracijski kanal

Odnosi zajednica mogu se definirati kao postojeće interakcije članova hrvatske imigrantske zajednice s članovima gradišćanske hrvatske zajednice u Beču (postojeći skupovi, priredbe, privatni i službeni kontakti članova).

Integracijski kanal podrazumijeva mjesto i moguće tipične interakcije koje se na tom mjestu mogu očekivati, a čiji je rezultat spremnost sudionika na prilagodbu uvjetima života u primajućem društvu te smanjenje udaljenosti između imigrantske populacije i populacije primajućeg društva u socio-ekonomskom, pravno-političkom, socijalnom i kulturnom području.

Izrastanje integracijskog kanala iz postojećih odnosa može se opisati kao stupanj razlike između zamišljenih idealnih odnosa hrvatske imigrantske zajednice i gradišćanske hrvatske zajednice (kao integracijskog kanala) te postojećih odnosa. Pretpostavka da je zajednica Gradišćanskih Hrvata dobro integrirana jest plauzibilna s obzirom na postojeće znanje (Darabos, 1989; Nagy, 1989; Baumgartner, 1995).

Zadaća istraživanja bila je:

- pokazati kroz postojeća iskustva i literaturu da je zajednica Gradišćanskih Hrvata dobro integrirana te da aktivni pozitivni odnosi s njom mogu pridonijeti integraciji imigranata;

- *utvrditi karakter postojećih odnosa između hrvatske imigrantske zajednice i gradišćanske hrvatske zajednice - metoda: interview, promatranje sa sudjelovanjem; uzorak: akteri - aktivni članovi hrvatske imigrantske i gradišćanske hrvatske zajednice; prostor - sva mjesta koja služe kao okvir kontakata aktera obje zajednice (klubovi, crkve, i sl.); vrijeme - svi termini u kojima kontaktiraju, događaji - svi događaji koji uključuju interakciju članova obje zajednice; procesi - svi oblici socijalne interakcije među članovima obje zajednice (triangulacija podataka s obzirom na vrijeme, prostor i informante, aktere, triangulacija metoda)⁵;*

- utvrditi idealne zamišljene odnose koji otvaraju integracijski kanal (opis takvih odnosa na temelju postojećih spoznaja o postojećim oblicima odnosa);

- utvrditi razliku između postojećih odnosa i idealnih zamišljenih odnosa.

⁵ Terenski zadaci - kurzivom.

2. Percepcija situacije u primajućem društvu → etniziranje zajednice

Percepcija situacije u primajućem društvu odnosi se na ocjenu stavova i ponašanja populacije i institucija primajućeg društva prema zajednici i imigrantima pojedinačno te ukupnog političkog i ekonomskog stanja austrijskog društva. Radi se o osobnim iskustvima i osobnim mišljenjima aktivnih članova zajednice, kao aktivista te privatno, a koja mogu utjecati na aktivnosti zajednice.

Etniziranje zajednice (Hinnenkamp, 1990) u ovom je slučaju jačanje isključivosti aktivnih članova zajednice prema okolini primajućeg društva te drugim imigrantskim zajednicama, dominacija odnosno primarnost etničkog identiteta aktivnih članova zajednice (Weinreich, 1991).

Utjecaj percepcije primajućeg društva na etniziranje zajednice odnosi se na vremensku i sadržajnu vezu ocjene okolice primajućeg društva s isključujućim stavovima i aktivnostima aktivnih članova zajednice.

Istraživačka zadaća bila je:

- utvrditi kako aktivni članovi hrvatske imigrantske zajednice percipiraju situaciju u primajućem društvu;
- ispitati stupanj isključivosti i utvrditi jačinu, odnosno primarnost etničkog identiteta aktivnih članova hrvatske imigrantske zajednice;
- utvrditi kako članovi gradišćanske hrvatske zajednice percipiraju austrijsko društvo (dopuna i provjera postojeće literature - potvrda integriranosti gradišćanske hrvatske manjine);
- utvrditi način na koji se pripremaju i izvode aktivnosti u zajednici hrvatskih imigranata (klubovima, institutima, crkvi);
- utvrditi opravdavaju li aktivni članovi zajednice aktivnosti u zajednici stanjem i odnosima u primajućem društvu; metoda: interview s aktivnim članovima zajednice (voditeljima klubova, institucija, najangažiranijim članovima koji nisu na formalnim funkcijama; kao i marginalnim članovima - provjera tvrdnji), promatranje sa sudjelovanjem; uzorak: akteri - aktivni članovi hrvatske imigrantske zajednice, prostor - sva mjesta koja služe kao okvir aktivnosti institucija zajednice; vrijeme - svi termini aktivnosti; događaji - svi događaji unutar zajednice dostupni istraživaču, procesi - svi oblici socijalne interakcije među aktivnim članovima zajednice (triangulacija podataka s obzirom na vrijeme, prostor i informante, aktere, triangulacija metoda).

3. Konflikt između zajednica → blokada integracije

Konflikti između zajednica jesu organizirani i spontani, verbalni i fizički sukobi na mjestima gdje članovi imigrantskih etničkih zajednica (ne samo aktivni) s područja bivše Jugoslavije mogu kontaktirati.

Blokada integracije jest u ovom slučaju (dodatna?) nespremnost domaće populacije i institucija da prihvati socijalnu i kulturnu prisutnost imigrantske zajednice i pojedinaca (usp. Rex & Moore, 1979) tj. izoliranje pojedinaca i institucija zajednice kroz sprječavanje kontakata između pojedinaca u zajednici, zajednice tj. njezinih institucija s institucijama primajućeg društva, te pojedinaca iz etničke zajednice s pojedincima i institucijama primajućeg društva.

Nastanak konflikta koji ugrožava integraciju odnosi se na vezu postojećih odnosa među imigrantskim etničkim zajednicama s idealnim zamišljenim stupnjem konflikta koji uzrokuje blokadu integracije. Blokada integracije kao posljedica konflikta visokog intenziteta plauzibilna je pretpostavka s obzirom na postojeće znanje o stvaranju etničkih blokova i odnosa moći među grupama (usp. Baker, 1983; Wimmer, 1995).

Istraživačka zadaća bila je:

- *utvrditi jesu li postojali sukobi, tj. postoje li sukobi među imigrantima s područja bivše Jugoslavije (poglavito Srba i Hrvata; metoda: interview s nadležnim osobama koje zbog prirode posla mogu imati iskustva o sukobima (policija, škola, vlasnici kafića i restorana, organizatori športskih aktivnosti) i s aktivnim članovima različitih imigrantskih zajednica; promatranje sa sudjelovanjem; uzorak: akteri - aktivni članovi hrvatske zajednice i drugih imigrantskih zajednica; prostor - sva mjesta koja služe kao okvir aktivnosti institucija zajednice; vrijeme - svi termini aktivnosti; događaji - svi događaji (u vrijeme utvrđivanja ostalih zadaća); procesi - svi oblici socijalne interakcije među aktivnim članovima zajednica (triangulacija podataka s obzirom na vrijeme, prostor i informante, aktere, triangulacija metoda);*

- opisati sukobe među imigrantima u Beču s područja bivše Jugoslavije, poglavito Srba i Hrvata, (od početka rata na području bivše Jugoslavije);

- utvrditi i opisati idealni zamišljeni stupanj konflikta koji uzrokuje blokadu integracije;

- utvrditi stupanj razlike između postojećeg odnosa imigranata različitog etničkog podrijetla s područja bivše Jugoslavije te idealnog zamišljenog stupnja konflikta koji uzrokuje blokadu integracije.

Izbor strateške upotrebe tzv. kvalitativnih metoda i istraživačkih postupaka (od promatranja sa sudjelovanjem do polustrukturiranih ili „Leitfaden“ intervjua) u vezi je s prilično niskim stupnjem spoznaja o odvojenim etničkim imigrantskim zajednicama s područja bivše Jugoslavije. Anketa bi svakako pomogla u stvaranju opće slike hrvatske imigrantske grupe u Beču, no intervjui i promatranja prikladni su za istraživanje konkretnih procesa i aktivnosti unutar imigrantske etničke zajednice. Ciljna grupa istraživanja bili su najangažiraniji članovi zajednice koji utječu na njezinu politiku i javno mišljenje većine njezinih članova. Dok ne bude provedena opširnija anketa koja će prikazati gotovo sve relevantne socijalne i demografske aspekte života imigrantskih etničkih grupa⁶, istraživači će se morati koristiti postojećim statističkim podacima različitih institucija.

Integracija hrvatskih imigranata kroz kontakte s Gradišćanskim Hrvatima u Beču

Pri odgovoru na prvo istraživačko pitanje već su prve informacije pokazale da kontakti između hrvatskih imigranata i Gradišćanskih Hrvata nisu društveno znanstveni konstrukt nego da se temelje na stvarnim interakcijama s vlastitom poviješću koja počinje kasnih 40-ih i 50-ih godina. Jedina mogućnost za hrvatske političke imigrante u Beču da čuju hrvatski jezik i žive dio hrvatske kulture ukazala se u Hrvatskom gradišćanskom kulturnom društvu. Prvo društvo hrvatskih političkih imigranata „Velebit“ imalo je dobre odnose s dijelom toga društva sve do političkog i socijalnog kraja „Velebita“. Kontakti su se razvijali i u vrijeme ekonomske i djelomice političke migracije 60-ih te posebno početkom 70-ih godina. Hrvatski „gastarbajteri“ te hrvatski pop-bendovi bili su redoviti posjetitelji ili gosti pivnice i kluba Gradišćanskih Hrvata u Beču. Mnoga prijateljstva tada započeta traju još i danas, a jedan dio rezultirao je i brakovima. Početkom 90-ih godina veze se i dalje razvijaju te dobivaju i službenu formu.

Na temelju znanja o početnim odnosima između hrvatskih imigranata i Gradišćanskih Hrvata uvjerljivo je pretpostaviti da je moguć integracijski kanal za hrvatske imigrante kroz kontakte s Gradišćanskim Hrvatima. Pošto su Gradišćanski Hrvati dobro socijalno i kulturno integrirana manjina (usp. Suppan, 1983; Buranits i dr., 1993), vjerojatne intenzivne interakcije omogućuju integraciju učenjem svih specifičnosti života i kulture primajućeg društva. Pitanje

⁶ Poput onih Helge Leitner (1983) i Elisabeth Lichtenberger (1984).

je, međutim, postoje li strukturalne i kulturne pretpostavke koje bi omogućile potrebne interakcije za integraciju velikog dijela imigrantske populacije.

Točan broj Gradišćanskih Hrvata u Beču teško je odrediti baš kao i točan broj hrvatskih imigranata. Prema Gordani Bival (1995), odnosno njezinim proračunima cenzusa iz 1991. godine, u Beču je bilo 6.604 austrijskih državljana koji još uvijek barem kod kuće govore hrvatski. Znatni dio tih državljana naturalizirani su hrvatski imigranti⁷. U Gradišćansko-hrvatskom centru, međutim, tvrde da imaju više od 3.000 adresa na koje redovito šalju poštu, priopćenja i sl. te na temelju tih informacija pretpostavljaju da u Beču živi 3.000 obitelji ili 12.000 Gradišćanskih Hrvata koji redovito održavaju kontakte s Centrom, što bi moglo značiti da barem 10.000 Gradišćanskih Hrvata još želi imati bilokakvu vezu s jednom institucijom koja jasno izražava interese i identitet gradišćansko-hrvatske manjine u Beču. To, međutim, ne znači da svi Gradišćanski Hrvati koji su u vezi sa Centrom govore tečno hrvatski odnosno imaju iste predodžbe o značenju gradišćansko-hrvatskog identiteta u Beču danas.

Broj hrvatskih imigranata (prema etničkom kriteriju) u Beču teško je odrediti zbog sporo napredujućeg službenog razvrstavanja ex-jugoslavenskih imigranata prema državljanstvu. Ukupan broj može se, međutim, procijeniti kad se koriste prijašnji podaci o religijskoj raspodjeli (Lichtenberger, 1984) te podaci o naturalizaciji (Findl i dr., 1994) zajedno s postojećim podacima bečkih „magistrata“. Broj hrvatskih etničkih imigranata u Beču s austrijskim, hrvatskim, bosanskim i jugoslavenskim (SR) državljanstvom tada iznosi 25 do 28 tisuća.

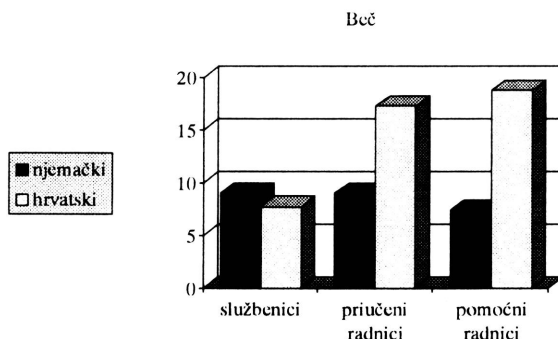
Za položaj na tržištu rada, socijalni status, a time i za mogućnosti kontakata posebno je važno vrijeme useljavanja obje grupe. Imigranti i „pendleri“ (gradišćanski tjedni migranti) morali su uvijek računati s najnižim položajem na tržištu rada. Relativno kasno useljenje Gradišćanskih Hrvata u Beč, 50-ih i osobito početkom 60-ih, preklapa se s prvim ekonomskim imigracijskim valom, kad Hrvati čine većinu među tadašnjim jugoslavenskim imigrantima (Leitner, 1983; Lichtenberger, 1984). To znači da su uvjeti prvog ekonomskog imigracijskog vala omogućivali i kontakte i rivalitet među Gradišćanskim Hrvatima i hrvatskim imigrantima. Dobra ekonomska situacija i otvoreno radno tržište, međutim, sigurno nisu pridonosili percipiranju suprotne grupe kao konkurencije. No hrvatski imigranti kasnih 60-ih i 70-ih, a pogotovo 90-ih imaju sve manje mogućnosti sretati Gradišćanske Hrvate kao kolege jednakog položaja na radnom mjestu. Pобољšanje statusa Gradišćanskih Hrvata smanjilo je njihovu prisutnost u zanimanjima koja se mogu promatrati kao tipična zanimanja „gastarbajtera“. To potvrđuju i podaci o vrsti djelatnosti zaposlenih austrijskih državljana prema svakodnevnom (razgovornom) jeziku i socio-ekonomskoj jedinici u Beču i Gradišću.

⁷ Jezik svakako nije jedina osnova identiteta Gradišćanskih Hrvata. Tako se događa da aktivni Gradišćanski Hrvati sviraju tamburicu ili posjećuju različite gradišćansko-hrvatske priredbe, ali ne govore hrvatski (tj. gradišćansko-hrvatske dijalekte ili standard).

Tablica 1.
Djelatnost uzdržavatelja prema svakodnevnom jeziku i socio-ekonomskoj jedinici u Beču i Gradišću⁸

	BEČ			GRADIŠĆE		
	Njemački	Hrvatski	Drugi	Njemački	Hrvatski	Drugi
Samostalni s posloprimcima	3,8	3,0	4,2	3,9	3,7	5,5
Samostalni bez posloprimaca	3,1	2,2	4,5	7,2	8,4	4,7
Pomoćni radnici - članovi obitelji	0,4	0,2	0,8	1,5	0,9	0,7
Službenici s visokom školom	9,0	7,7	13,4	4,5	5,3	9,9
Službenici s višom školom	12,7	9,4	14,2	7,7	9,0	9,8
Službenici sa stručom školom	11,6	9,1	6,8	10,0	11,7	9,0
Službenici sa završenim zanatom	22,0	9,3	7,1	12,6	12,3	11,5
Službenici s općom obvezatnom školom	9,6	11,4	8,2	6,7	6,2	6,9
Stručni radnici	11,4	11,8	10,9	19,4	21,7	14,9
Priučeni radnici	9,0	17,2	14,0	15,3	12,1	15,3
Pomoćni radnici	7,4	18,7	15,8	11,1	8,8	12,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Bival, 1995:15

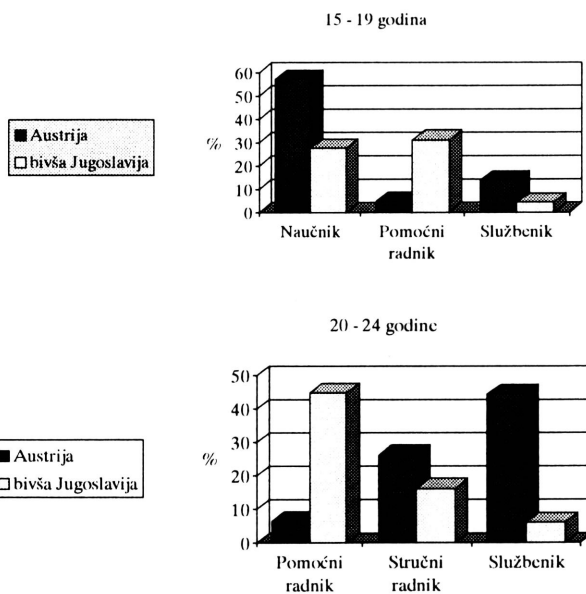
Trenutna socijalna situacija Gradišćanskih Hrvata tako omogućuje horizontalne kontakte na radnom mjestu samo dijelu hrvatske imigrantske populacije. Socio-ekonomski i socio-profesionalni status hrvatskih imigranata nije se mogao znatnije promijeniti te je ostao s ostalim imigrantskim grupama na jednako niskoj razini. Podaci o zaposlenoj austrijskoj i imigrantskoj mladeži prema profesionalnom položaju pokazuju da se nizak socio-profesionalni i socio-ekonomski status druge generacije bitno ne mijenja, nego čak i utvrđuje.

⁸ Na socio-ekonomsku sliku populacije koja kod kuće govori hrvatski utječu sigurno uvršteni naturalizirani hrvatski imigranti. Međutim, niti njihov utjecaj nije promijenio vrlo dobru socio-ekonomsku sliku (uglavnom) gradišćansko-hrvatske populacije u Beču u usporedbi s populacijom koja u svakodnevnom životu koristi isključivo njemački, s jedne strane, te ostalom imigrantskom populacijom, s druge strane.

Tablica 2.
 Raspodjela zaposlene domaće i strane mladeži po položaju u zanimanju

Državljanstvo	Naučnik	Pomoćni radnik	Priučeni radnik	Stručni radnik	Službenik	Samostalan	Ostali
15-19 g.:							
austrijsko	56,9	4,8	7,2	12,9	13,5	1,3	3,4
bivša jugoslavenska	27,3	31,1	12,9	6,0	4,2	0,6	17,9
tursko	18,3	49,7	14,6	4,2	2,0	0,5	10,7
njemačko	55,4	5,4	9,6	11,9	10,7	1,6	5,4
ostala	19,7	21,7	17,4	11,6	7,7	2,6	19,2
20-24 g.:							
austrijsko	1,6	6,5	13,6	26,2	44,5	3,2	4,4
bivša jugoslavenska	0,8	44,9	19,9	16,2	6,0	0,7	11,5
tursko	1,1	58,5	18,3	8,9	3,8	0,9	8,5
njemačko	5,2	5,6	11,3	24,3	43,1	3,8	6,7
ostala	1,4	25,7	20,8	19,4	15,1	3,4	14,2

Izvor: Kytir & Münz, 1994:36

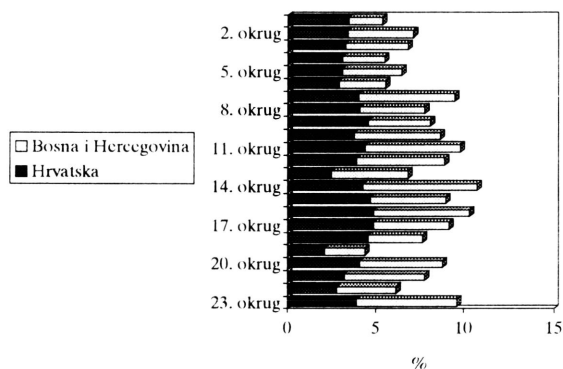
Postojeći prikazani podaci o vrlo velikoj zastupanosti djece hrvatskih imigranata među pomoćnim radnicima⁹⁾ potvrđuju činjenicu da hrvatski imigranti još uvijek nemaju većih mogućnosti za popunjavanjem radnih mjesta koja bi im omogućila više kontakata s Gradišćan-

⁹⁾ Pod pretpostavkom da ne postoje veće razlike između hrvatskih i ostalih imigranata s područja bivše Jugoslavije. Prema usmenim potvdama istraživača koji trenutno istražuju kvalitetu života stranaca u Beču (službeni rezultati su još nedostupni i neobjavljeni), a koji strance dijele prema etničkim kriterijima dramatičnih razlika u području rada nema.

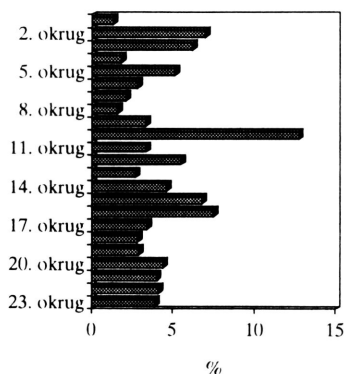
skim Hrvatima. Strukturni uvjeti sve manje podupiru mogućnosti horizontalnih, spontanih, individualnih kontakata među Gradišćanskim Hrvatima i hrvatskim imigrantima.

Prostorna raspodjela obje grupe također ne olakšava odnose. Prostorna se segregacija, naravno, ne ocjenjuje osobito pozitivno u pokušajima integracije imigranata u urbanim sredinama (usp. Leitner, 1983). Za kontakte Gradišćanskih Hrvata s hrvatskim imigrantima u Beču veća bi koncentracija pripadnika obje grupe na određenom području ipak bila od pomoći jer individualni horizontalni odnosi trebaju okvir kojeg pruža upravo susjedstvo. Međutim, niti prostorna raspodjela obje grupe ne osigurava veću koncentraciju kontakata.

Prema podacima „magistrata“ 18 grada Beča za godinu 1994. raspodjela stranaca s bosanskom¹⁰ i hrvatskom putovnicom prema bečkim okruzima bila je ovakva:

Uočljiva raspršenost hrvatskih imigranata po Beču ponešto je umanjena većom koncentracijom u 10., 15. i 16. okrugu. Raspodjela stanovništva čiji je „svakodnevni jezik“ hrvatski, a čiju većinu svakako čine Gradišćanski Hrvati bila je ovakva:

Izvor: Bival, 1995:10

¹⁰ Čiji značajan dio čine Hrvati, koji zbog izbjegličkog statusa koriste bosanske putovnice.

Nešto veća koncentracija Gradišćanskih Hrvata u 10. bečkom okrugu,¹¹ s 12,8 % od ukupnog broja Gradišćanskih Hrvata u Beču, nešto je povoljnija za kontakte s hrvatskim imigrantima koji su u 10. okrugu također zastupani s nešto značajnijih 9,85 %. No, to svakako nije dovoljno za spontano stvaranje institucije susjedstva (većeg broja pripadnika obje grupe) koje omogućuje spontane kontakte ili mobilizaciju za zajedničke akcije na lokalnoj razini. Raspodjelu obje populacije u Beču karakterizira velika disperzija, a time i nemogućnost spontanih inter-grupnih odnosa u jasno definiranom prostoru. Ovakva raspodjela jedino je povoljna za poneke pojedinačne kontakte koji su, međutim, mogući u cijelom Beču.

Iz svega proizlazi da nije moguće računati s pozitivnim utjecajem činitelja kao što je radna i stambena situacija na nastanak individualnih spontanih, horizontalnih kontakata. U slučaju socio-profesionalnog statusa i tipova radnih mjesta, Gradišćanski Hrvati sve više napuštaju slabo plaćena i cijenjena „gastarbajterska“ mjesta, a prema stambenoj situaciji obje su grupe prostorno raspršene, što svakako ne olakšava masovnije grupne kontakte. U takvoj situaciji teško se može očekivati nastanak masovnijih, spontanih horizontalnih kontakata.

Činjenica je ipak da prostorna i socio-ekonomska bliskost nije dovoljna za razvitak odnosa među grupama. On svakako zahtijeva i bliskost na kulturnoj razini te na razini identiteta. Samorazumijevanje obje grupe ne bi smjelo sadržavati **bitne** razlike. Pri tome niti jezične i kulturne razlike ne bi smjele biti velike.

Dosadašnja istraživanja pokazala su (Buranits i dr., 1993) da je prihvaćanje gradišćansko-hrvatskog standarda među Gradišćanskim Hrvatima prilično visoko. Za kontakte s hrvatskim imigrantima to znači da je najvećim dijelom razumljiv jezik hrvatskih imigranata Gradišćanskim Hrvatima i obratno. To je pogotovo važno u Beču, gdje rezidiraju Gradišćanski Hrvati iz svih dijelova Gradišća i gdje se lokalni dijalekti gube u korist gradišćansko-hrvatskog standarda. Gradišćanskim Hrvatima koji svoj materinjski jezik žele poboljšati ili naučiti na raspolaganju stoje samo tečajevi u kojima se podučava gradišćansko-hrvatski standard.

Međutim, nije samo jezik temelj identiteta Gradišćanskih Hrvata. To su također kulturni sadržaji, koji se tijekom duljeg vremena stvaraju unutar etničke grupe. Dok jezični tečajevi zahtijevaju puno vremena i intelektualnog angažmana, tamburica i pjevanje omogućuju zabavno proživljavanje ili konzumiranje „vlastite“ kulture. Pri proživljavanju „vlastite“ kulture veliku ulogu uvijek je igrala hrvatska kultura i tradicija iz Hrvatske. U Gradišću potpuno nepoznat instrument tamburica postao je među Gradišćanskim Hrvatima popularan tek nakon 1922., kad je hrvatsko društvo Prosvjeta organiziralo koncert u Beču (Szucsich, 1986). Bilo bi, međutim, pogrešno tretirati samo ostatke folkloru kao isključivi kulturni sadržaj važan za identitet Gradišćanskih Hrvata. Vrlo aktivni mediji¹² Gradišćanskih Hrvata emitiraju i suvremeni hrvatski pop i rock, kao i novu hrvatsku „narodnu glazbu“. Emisije s ultrakratkih valova hrvatskog radija čuju se u gotovo cijelom Gradišću, a isti program na srednjim valovima čuje se i u Beču. Za gradišćansko-hrvatsko samorazumijevanje to ne znači da hrvatski kulturni sadržaji mijenjaju osjećaj pripadnosti Gradišćanskih Hrvata. Prije se čini da se dijelovi suvremene hrvatske kulture koriste pri konstrukciji suvremenog gradišćansko-hrvatskog identiteta u okruženju austrijskog društva. Pri tome najvažniju ulogu ima razgraničenje prema većinskoj kulturi. Budući da ne postoji gradišćansko-hrvatsko društvo (kao society, a ne association) unutar kojeg bi nastajali različiti novi kulturni sadržaji, postojeća bliska i razumljiva hrvatska kultura iz Hrvatske postala je upotrebljiva zamjena koja u novom kontekstu dobiva svakako i

¹¹ Ovaj podatak je u vezi s geografskim položajem 10. okruga, iz kojeg kreće stari put za Gradišće, a koji i danas omogućuje brzi izlazak iz grada. Gradišćanskim „pendlerima“ takav položaj idealan je jer svaki vikend mogu relativno brzo izaći iz grada.

¹² Što potvrđuje i izvještaj o stanju i perspektivama etničkih grupa u Austriji (Österreichische Rektorenkonferenz, 1989).

nova značenja. Gradišćansko-hrvatska upotreba hrvatskih kulturnih sadržaja iz Hrvatske može pridonijeti međusobnim kontaktima ali i nesporazumima. Za hrvatske imigrante potpuno preuzimanje hrvatske kulture uz jasno etničko podrijetlo u većini slučajeva znači i preuzimanje nacionalnog identiteta. Oni koji se nazivaju Hrvatima, govore hrvatski, žive hrvatsku tradicionalnu i suvremenu kulturu u svakodnevi su, prema toj logici, pripadnici hrvatske (političke) nacije. Iz te perspektive Gradišćanski Hrvati bili bi jedino ili samo dijaspora¹³, kojoj bi karakteristika trebala biti i mit o povratku. Za Gradišćanske Hrvate, međutim, preuzimanje kulturnih sadržaja ne nosi obveze prema Hrvatskoj, pa tako niti prema hrvatskim imigrantima. Upotreba istih kulturnih sadržaja među Gradišćanskim Hrvatima i hrvatskim imigrantima ne donosi automatsko približavanje.

Moglo bi se reći da činitelji kao što su jezik, zajednička kultura ili etnički identitet, ne mogu izravno utjecati na nastanak odnosa između Gradišćanskih Hrvata i hrvatskih imigranata. Bio bi to pozitivni okvir za kontakte kojeg angažirani članovi obje zajednice mogu iskoristiti za eventualne kontakte kad za to nađu interes. Primjena gradišćansko-hrvatskog jezičnog standarda omogućavala je Gradišćanskim Hrvatima kontakte i s pripadnicima drugih imigrantskih zajednica s područja bivše Jugoslavije. Isti kulturni sadržaji, nadalje, mogu se različito interpretirati te iskoristiti za različite identifikacijske procese. Kako će se iskoristiti povezujuće točke u komunikaciji između jednog Gradišćanskog Hrvata i hrvatskog imigranta ne mora biti jasno od samog početka.

Integracija kao smanjenje udaljenosti hrvatskih imigranata od resursa i vrijednosti austrijskog društva kroz eventualne kontakte s Gradišćanskim Hrvatima ipak je moguća na temelju prethodnih spoznaja. Mnogi urbanizirani, integrirani Gradišćanski Hrvati govore gradišćansko-hrvatski standard, koji je sličan suvremenom hrvatskom. Mnogi osjećaju hrvatske kulturne sadržaje kao dio svog manjinskog identiteta što čini mogućim bliske kontakte i spremnost na obostrano učenje i prilagodbu. Ne mogu se, međutim, očekivati masovni spontani ili "automatski" nastajući odnosi. Za njih je prijeko potreban prostorni i institucionalni okvir, što potvrđuju i dobri međusobni odnosi nastali u gradišćansko-hrvatskoj pivnici 70-ih godina.

Kad se, međutim, razmatraju današnji odnosi prvo se moraju konstatirati razlike u broju između postojećih i idealnih interakcija, za integraciju prijeko potrebnih interakcija. Idealan ili potreban broj sudionika interakcija morao bi uključiti barem većinu organiziranih hrvatskih imigranata u sportskim klubovima, kao tipičnih "stranih radnika". Najveći dio hrvatskih imigranata nema kontakte s Gradišćanskim Hrvatima, ali većina aktivnih imigranata u sportskim i kulturnim klubovima donekle je informirana o postojećim kontaktima između različitih hrvatskih imigrantskih udruga i Gradišćansko-hrvatskog centra ili je barem čula o njegovim aktivnostima. Kvantitativna razlika između postojećih i za integraciju prijeko potrebnih interakcija može biti smanjena samo aktivnostima angažiranih članova obje zajednice.

Idealni odnosi između obje zajednice za integraciju hrvatskih imigranata morali bi uključiti prvenstveno tipične hrvatske "strane radnike" (Fremdarbeiter) među imigrantima. Broj žena i mladih morao bi odgovarati postojećoj raspodjeli u obje populacije. U sadašnje interakcije uključeni su većinom dobro obrazovani i integrirani hrvatski i gradišćansko-hrvatski muškarci stariji od 40 godina. Njihove "elitne" aktivnosti određuju eventualne odnose i spajanje obje grupe¹⁴. Odnosi između tipičnih radnika 70-ih godina, koji su čak rezultirali mnogim mješovitim hrvatsko-gradišćanskim brakovima, pokazuju da i hrvatski imigranti te Gra-

¹³ Kako je opisuje Hettlage (1991).

¹⁴ Najvažnije zajedničke aktivnosti do sada bile su akcije za uvođenje hrvatskog jezika u osnovnoškolski program jednog razreda te pokušaj stvaranja jednog hrvatskog razreda u gimnaziji. Još uvijek nije jasno hoće li te akcije uspjeti zbog austrijskog institucionalnog otpora i organiziranja hrvatskih roditelja.

dišćanski Hrvati s nižim socio-ekonomskim i socio-profesionalnim statusom mogu razviti za integraciju hrvatskih radnika potrebne interakcije.

No interakcije bi trebale sadržavati važne teme i ponašanja potrebna za integraciju. Posebnosti života u primajućem društvu te pristup vrijednostima, ulogama i resursima primajućeg društva, trebali bi biti u središtu razgovora i akcija. Postojeće interakcije održavaju dobro integrirani voditelji udruga, što znači da postojeći sadržaji interakcija ne moraju pridonositi integraciji tipičnih hrvatskih "stranih radnika". Najvažniji sadržaji privatnih i službenih kontakata voditelja udruga ostaju u području održavanja hrvatske kulture u austrijskom društvu, ali i uključuju integraciju hrvatskih imigranata u socio-ekonomskom i pravno-političkom području jer drže nepoželjnom getoizaciju hrvatske imigrantske populacije. Sadržaji zajedničkih projekata stvaraju temelj za širu raspravu o budućnosti cijele zajednice, a time i o pitanju integracije.

Idealne interakcije koje bi vodile integraciji hrvatskih imigranata morale bi biti česte i intenzivne, a da bi to imigrantima omogućilo kontinuirano učenje. Za postojeće odnose može se reći da te uvjete ispunjavaju, no problem i dalje ostaje socijalni profil sudionika. Voditelji gradišćansko-hrvatskih i hrvatskih udruga kontaktiraju često privatno i službeno te intenzivno raspravljaju o različitim temama. Isto vrijedi i za radnike koji se dugo poznaju iz bivše gradišćansko-hrvatske pivnice. Njihov broj, međutim, nije karakterističan.

Budući da ne postoje indikatori koji bi upućivali da se hrvatsko-gradišćansko hrvatski odnosi u Beču razvijaju izvan institucionalnog okvira, potrebno je koncentrirati se na određeni prostorni okvir za međusobne kontakte. Gradišćansko-hrvatski centar omogućuje dobar okvir za postojeće odnose. Njegov kapacitet time je iscrpljen te nije prikladan za brojne interakcije koje bi uključile i tipične radnike. Prostorni okvir ovisi, dakako, o sadržajima interakcije, a sportske aktivnosti i koncerti lako bi mogli privući članove obje grupe.

Postojeće interakcije događaju se najčešće "face-to-face" ali i putem gradišćansko-hrvatskih novina. Idealne interakcije za integraciju hrvatskih imigranata mogle bi imati i druge medije. Činjenica da jedna grupa hrvatskih imigranata nakon konzumirane informacije gradišćansko-hrvatske emisije austrijskog radija redovito posjećuje manje koncerte u Gradišćansko-hrvatskom centru pokazuje da i drugi mediji mogu pridonijeti kontaktima obje grupe.

Položaj i odnosi hrvatske zajednice u Beču potvrđuju ipak da integracija imigranata ne mora biti (te u brojnim slučajevima i nije) jednostavan proces koji uključuje samo dvije pretpostavljene grupe, tj. većinu primajućeg društva i jednu imigrantsku manjinu. Primjer hrvatskih imigranata u Beču i njihovi institucionalni odnosi s Gradišćanskim Hrvatima kao prizatom, a etnički srodnom manjinom, omogućuju nove oblike strategija integracije imigranata. Šturo inzistiranje na istom tretiranju svih imigrantskih grupa odnosno na pristupu stranog radnika vrijednostima i resursima primajućeg društva samo na individualnoj razini jednako je zanemarenju činjenice da imigrantske zajednice imaju razvijene etničke institucije te posebne etničke odnose koji mogu znatno utjecati na smjer i oblik integracije pojedinaca. Najangažiraniji članovi hrvatske imigrantske i gradišćansko-hrvatske zajednice primorani su razmišljati o socijalnom i političkom statusu obje grupe kao i redefiniciji međusobnih granica (kao boundaries) te granica prema primajućem društvu bez obzira na to što ne postoje masovni kontakti pripadnika nižeg socio-ekonomskog i socio-profesionalnog statusa obje grupe. Utjecaj voditelja hrvatskih udruga na aktivne članove vrlo je velik baš kao i broj aktivnih članova (oko 2.500 članova športskih i kulturnih udruga) kad se uspoređi s ukupnim brojem imigranata (više od 25.000). Zato su njihove akcije u primajućem društvu kao i percepcija primajućeg društva važni za budući položaj hrvatske imigrantske zajednice te smjer i oblik integracije hrvatskih imigranata.

Percepcija primajućeg društva i etniziranje zajednice

Aktivnosti institucija imigrantske zajednice neizravno će ovisiti o percepciji situacije u primajućem društvu njezinih glavnih nositelja. Radi se prvenstveno o osobnim mišljenjima i iskustvima najaktivnijih članova hrvatske imigrantske zajednice s pripadnicima i institucijama primajućeg društva. Isključujući stavovi i aktivnosti na temelju negativnih iskustava aktivnih članova mogu se negativno odraziti na integracijske namjere cijele hrvatske imigrantske zajednice.

U jednom polustrukturiranom (Leitfaden) intervjuu najaktivniji članovi hrvatske imigrantske zajednice upitani su kako ocjenjuju opću ekonomsku i političku situaciju u primajućem društvu te su zamoljeni da opišu vlastita osobna iskustva te vlastita iskustva kao voditelja udruga. Njihovi odgovori pretvorili su, međutim, "Leitfaden intervju" u narativni intervju te su se osobna iskustva stopila s ocjenama i stereotipima o austrijskom društvu te austrijskoj percepciji Hrvatske i hrvatskih imigranata. Posebno se ističu četiri tematska težišta s obzirom na iskustvo i interes aktivnih hrvatskih imigranata.

O osobnim životnim iskustvima u primajućem društvu intervjuirani najaktivniji članovi zajednice uvijek tvrde da nije bilo lako postići sadašnji relativno visok socio-ekonomski i socio-profesionalni status, ali pri tome i hvale socijalne i ekonomske uvjete života u primajućem društvu. Gotovo svi intervjuirani članovi pokušali su prešutjeti ili umanjiti loša iskustva s pojedincima i institucijama primajućeg društva. To se može pokušati objasniti eventualnim nepovjerenjem ili tvrdnjom da vlastite probleme ne vide kao relevantne za ukupnu temu razgovora. U svakom slučaju nitko od intervjuiranih nije pokušao opravdati svoj angažman u zajednici privatnim iskustvima u primajućem društvu.

Opću ekonomsku situaciju u primajućem društvu aktivni članovi zajednice opisuju kao vrlo dobru usprkos trenutnim mjerama štednje. Svoje stavove o ekonomskoj situaciji ne povezuju sa stavovima o stanju hrvatske imigrantske zajednice ili s vlastitim odlukama o angažiranju u zajednici. Političko stanje redovito ocjenjuju kroz vanjsku politiku Austrije, a ne kroz unutrašnje političke rasprave o imigraciji i strancima. Djelomice i zbog toga stavovi prema austrijskim socijal-demokratima nešto su negativniji.

Najaktivniji članovi hrvatske imigrantske zajednice naglašavaju različite stavove većinske populacije primajućeg društva prema hrvatskim i drugim imigrantima. Njihova iskustva sa stavovima i ponašanjem populacije primajućeg društva prema imigrantima, tj. svim strancima (Auslaender) jednoznačno su negativna. Čak i vlastita iskustva, kad ih u svakodnevicu percipiraju kao strance (Auslaender), negativna su. Usprkos tome niti jedan intervjuirani aktivni član zajednice nije povezo svoj angažman u nekoj od hrvatskih udruga s vlastitim negativnim iskustvima. Većina intervjuiranih, naime, misli da većinska populacija primajućeg društva barem donekle cijeni hrvatske imigrante. Ova relativno visoka ocjena vlastitog ugleda kolidira, međutim, s poznatim podacima o "distanciji, neprijateljskoj slici i odbijanju" među Austrijancima. Anketa Gehmachera (1994.) sadržavala je odgovore na sugestije anketara kao što su: "Sada ću Vam pročitati imena naroda. Recite mi za svaki je li sličan Austrijancima, pri čemu je ocjena 1 = vrlo slični, a ocjena 5 = uopće nisu slični. Pri tome je stvorena ljestvica na kojoj Hrvati nisu bili potpuno odbijana grupa, ali su jednoznačno pripadali grupama kojima je dodijeljena niža ocjena.

Tablica 3.

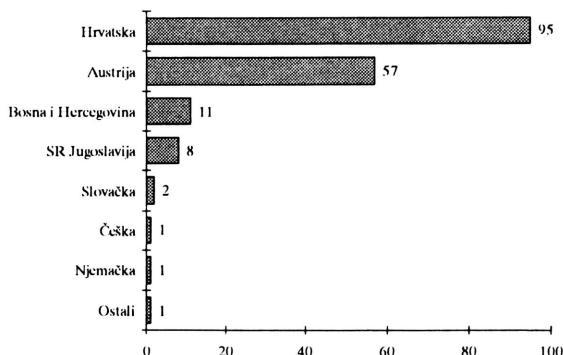
	Srednja udaljenost	Blizina % ocjena 1	Udaljenost % ocjena 5	Srednja vrijednost Etiketiranje	Prijatelj % ocjena 1	Neprijatelj % ocjena 5
Turci	4,43	-	57	3,39	3	17
Srbi	4,41	1	56	3,88	2	34
Rusi	4,35	-	52	3,30	2	12
Bosanci	4,25	1	47	3,43	3	17
Hrvati	3,94	2	33	3,14	4	10
Slovaci	3,77	2	28	2,96	6	6
Slovenci	3,72	2	27	2,91	7	5
Česi	3,58	3	23	2,85	8	5
Amerikanci	3,82	2	33	2,65	10	4
Talijani	3,48	3	20	2,57	11	4
Mađari	3,12	5	14	2,40	13	2
Švicarci	2,58	14	9	2,17	22	2
Nijemci	2,19	33	5	2,03	32	1

Izvor: Gehmacher, Nationalismus in Oesterreich und Slowenien, 1994

Najvažniji razlog za visoku ocjenu vlastitog ugleda među pripadnicima primajućeg društva valja tražiti u službenoj i neslužbenoj pomoći Austrije i iz Austrije u vrijeme rata u Hrvatskoj 1991. Gotovo svi članovi hrvatske imigrantske zajednice vrlo su zadovoljni reakcijama koje su doživjeli privatno ili u javnosti. Drugi razlog svakako je njihova interpretacija dijela zajedničke austrijsko-hrvatske povijesti i "sličnosti kultura".

Ovi podaci upućuju na činjenicu da mehanizmi isključenja nisu usmjereni prema pripadnicima većine primajućeg društva. čak dapače, aktivnim članovima imigrantske zajednice važno je organizirati priredbe na koje bi došli i pripadnici većine primajućeg društva, a jedan od voditelja napomenuo je da je jedan od najvažnijih ciljeva "uključenje Austrijanaca u rad udruge". Tako u nekim hrvatskim radničkim klubovima igraju i rođeni Austrijanci nehrvatskog podrijetla. Jedan klub čak igra i u bečkoj biskupskoj ligi, što njegovi članovi s ponosom ističu.

Na temelju tih i mnogih drugih indikatora moguće je zaključiti da je eventualno etniziranje zajednice kao jačanje isključivosti aktivnih članova zajednice prije usmjereno prema drugim grupama. Među aktivnim hrvatskim imigrantima postoji općenito tendencija da u svim područjima daju prednost pripadnicima vlastite etničke grupe. Jedan od mogućih indikatora koji bi poduprijeli ovu tvrdnju jest i podatak bečkog "magistrata" o sklapanju brakova hrvatskih državljana u Beču za 1994.:

Pri prikazivanju tih podataka mora se naravno uzeti u obzir da se velik broj hrvatskih imigranata ženi i udaje u domovini te da je velik dio partnera s austrijskim državljanstvom hrvatskog etničkog podrijetla. Jedan opći i jaki mehanizam isključivanja među hrvatskim imigrantima tim podacima ne može biti potvrđen. Ostali indikatori upućuju da je stupanj isključivanja zbog ratnih događaja u zemlji emigracije, prema očekivanju najjači prema Srbima i Bošnjacima/Muslimanima. Pri određenju stupnja i smjera isključenja regionalno podrijetlo igra najvažniju ulogu. Tako jedan od voditelja udruga tvrdi da "najveće probleme imaju s ljudima iz sjeverne Bosne koji i dalje žele igrati nogomet s muslimanima", čiji rodaci i prijatelji, dakle, većim dijelom nisu ratovali protiv Bošnjaka/Muslimana. Tipično etničko evaluiranje i kategoriziranje (Weinreich, 1991) najangažiranijih hrvatskih imigranata počiva gotovo isključivo na iskustvima rata, tj. njegove etničke dimenzije. čini se da isticanje etničkog identiteta i s time povezani mehanizmi isključivanja među hrvatskim imigrantima može biti shvaćeno prvenstveno kroz inter-etničke odnose u društvu emigracije.

Konflikti među imigrantima i mogućnosti blokade integracije

Prethodno opisani dijelovi mehanizma isključenja upućuju na moguće napetosti između imigrantskih zajednica podrijetlom s područja bivše Jugoslavije. Ako se uzme u obzir da je u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini vođen rat koji je završio s preko stotinu tisuća mrtvih i otprilike dva milijuna izbjeglica (koji se djelimice nalaze i u Beču), tada se mora računati s određenim stupnjem prenošenja konflikata na bošnjačke, hrvatske i srpske imigrante u Beču. Tada je i plauzibilno pretpostaviti da bi eventualni širi fizički konflikti među imigrantima mogli rezultirati akcijama pojedinaca i institucija primajućeg društva, kojima je krajnji cilj kulturna i pravno-politička izolacija grupa u konfliktu. Takav stupanj konflikta, međutim, nije nikada dosegnut. Napetosti višeg stupnja registrirani su samo početkom rata u Hrvatskoj, kad je grupa hrvatskih imigranata iz Hercegovine zajedno sa starijim političkim imigrantima pokušavala izazivati srpske imigrante po klubovima¹⁵. Početkom devedesetih, kad je još postojala jugoslavenska nogometna hobby liga, događale su se svade i sukobi među posjetiteljima kao i tuče u mješovitim bosanskim kafićima. Takvi sukobi, međutim, prije su bili iznimke nego pravila, a bilo kakvi fizički grupni sukobi nestali su zajedno s jugoslavenskom nogometnom hobby ligom. Konflikti su, međutim, dobili suptilniju formu te se nastavljaju nižim intenzitetom. Mnogi naturalizirani srpski, hrvatski i bošnjački imigranti, koji rade u javnim institucijama primajućeg društva (pošta, televizija, integracijski i socijalni servis) suptilno zakidaju ili oštećuju stranke "neprijateljske" grupe. Suptilni konflikti nastavljaju se i u forumima (npr. "Immigrantenforum"), gdje imigranti različitog etničkog podrijetla moraju ili mogu biti u kontaktu. Mogućnosti za konflikte mogu se pronaći i prilikom političkih demonstracija imigranata povodom javnih događaja koji se tiču rata u Hrvatskoj i Bosni, kao što je npr. politička kampanja Handkea. Takve demonstracije, međutim, prati velik broj policajaca, koji ponekad nadmašuje broj sudionika demonstracija.

Kad se uspoređuju postojeće interakcije među suprotstavljenim etničkim imigrantskim grupama i "idealne" interakcije, koje bi vodile blokadi integracije, prvo se primjećuje razlika u broju sudionika u otvorenim konfliktima. Broj takvih interakcija koje bi vodile k općem konfliktu morao bi biti velik. Moralo bi se dokazati da postoji velik broj pojedinačnih sukoba u svakodnevicu. Poznati slučajevi sukoba između hrvatskih i drugih imigranata s područja bivše Jugoslavije pokazuju da su sukobi ograničeni na manji broj uključenih imigranata te na rijetke prilike.

¹⁵ Prema izjavi jednog od voditelja hrvatskih udruga.

Konflikti bi također morali trajati dulje da bi ih većinska populacija primajućeg društva osjetila kao nepodnošljive ili barem teško opterećujuće, što bi zatim moglo rezultirati blokadom integracije. Poznati slučajevi konflikata pokazuju, međutim, da je samo početna faza rata u Hrvatskoj bila kritična za habitualiziranje konflikata.

Intenzitet konflikata također bi morao biti prilično visok. Oni bi se morali pojavljivati u različitim oblicima: od verbalnih i fizičkih do terorističkih djela. U njima bi morali sudjelovati pojedinci ali i institucije. Socijalna realnost imigrantskih grupa i institucija, međutim, drukčija je. Verbalni konflikti ograničeni su na rijetke prilike kad imigranti suprotnog etničkog podrijetla mogu doći u kontakt. Fizičke konflikte, prema postojećim informacijama, nosile su manje grupe, i to kratko. Nisu poznati važniji institucionalni kontakti pa tako niti konflikti. Jedini rašireni oblik konflikata jesu suptilni konflikti, tj. suptilno zakidanje ili oštećenje suprotne etničke grupe u forumima i institucijama primajućeg društva¹⁶.

U konfliktima bi, nadalje, morali sudjelovati imigranti različitog socio-ekonomskog i socio-profesionalnog podrijetla. Takav konflikt koji bi bio negativan za cjelokupan proces integracije morao bi se događati u svim područjima socijalnog života hrvatskih imigranata te bi ga morali nositi različiti socijalni akteri. Takav konflikt ne bi se mogao ograničiti samo na pojedine imigrante muškarce nego bi se živio i u obitelji. Njegovu habitualizaciju pomogli bi i familijarni okviri, a ona bi ovisila o sudjelovanju mladih imigranata. Poznati slučajevi sukoba pokazuju da se radilo prvenstveno o muškim radnicima¹⁷, a slučajevi suptilnog zakidanja i oštećivanja stranaka ograničeni su na nešto bolje obrazovane imigrante.

Širi i za integraciju opasniji konflikt osim "face-to-face" situacija morao bi uključivati pisane i elektronske medije. Poznati članci hrvatskih imigranata u gradišćansko-hrvatskim i drugim austrijskim novinama bave se često ratom odnosno pitanjem krivnje, ali nikada ne pozivaju na konflikte među imigrantima.

Izostanak planiranih i provedenih nasilnih fizičkih i ostalih akcija upućuje najvjerojatnije na činjenicu (prema izjavama intervjuiranih i prema promatranjima sa sudjelovanjem) da najaktivniji članovi hrvatske imigrantske zajednice nisu htjeli ugroziti svoj relativno dobar socio-ekonomski i pravno-politički položaj. K tome, sve su imigrantske zajednice, a posebno hrvatska, bile najvećim dijelom zauzete humanitarnim akcijama, što sigurno nije ostavilo prostora za više konflikata. Gotovo potpuni izostanak nasilnih konflikata među imigrantima potvrđuje i izvještaj Austrijskog saveznog ministarstva za unutrašnje poslove. Prema njemu se čak niti kriminalne grupe nisu upuštale u konflikte, a kažnjivo ponašanje imigranata iz Hrvatske, Bosne i Srbije ostalo je u sklopu uobičajenih delikata. Raspodjela "pronađenih osumnjičenih prema naciji i grupama delikata za 1994." bila je ovakva:

¹⁶ Npr. prilikom dodjele viza, socijalne ili bilo koje druge pomoći i sl.

¹⁷ U ovoj grupi pronalaze se i vikend ratnici koji preko tjedna rade u Beču, a vikendom ratuju u Hrvatskoj odnosno Bosni ili jednostavno čuvaju ili brane vlastite posjede. Usprkos ratnim iskustvima niti oni nisu prenijeli intenzivnije konflikte na ostale imigrante.

Tablica 4.

Nacija	Delikti protiv tijela i života	Delikti protiv tuđeg posjeda	Ukupni kriminalitet
Srbija i Crna Gora	1.191	1.868	4.014
Turska	763	811	2.115
Poljska	215	900	1.313
Bosna i Hercegovina	327	464	1.052
Hrvatska	164	241	519
Slovačka	24	350	407
Rumunjska	49	269	407
Mađarska	41	307	392
Makedonija	82	139	312
Egipat	92	110	291
Ostali stranci	592	1.386	2.762
Ukupno	3.540	6.845	13.584

Izvor: Bundesministerium für Inneres, Sicherheitsbericht 1994. Kriminalität 1994. Vorbeugung, Aufklärung und Strafrechtspflege; 117

Udio imigranata među osumnjičenim strancima varira. Prema izvještaju Ministarstva unutrašnjih poslova najviše ih je među državljanima Srbije i Crne Gore s 40 %. Podaci o osumnjičenim imigrantima iz Hrvatske i Bosne za Beč nisu poznati. Prikazani podaci, međutim, potvrđuju da se ne radi o političkim kriminalnim djelima.

Na pitanje zašto nije bilo organiziranih institucionalnih konflikata odgovor se na temelju intervjua i promatranja može tražiti u činjenici da najangažiraniji članovi hrvatske zajednice nisu htjeli ugroziti svoj relativno dobar socio-ekonomski i pravno-politički status a niti ugled hrvatske zajednice. Najaktivniji članovi srpske i ostalih zajednica najvjerojatnije nisu ulazili u konflikte zbog sličnih razloga, ali i zbog činjenice da je gotovo cjelokupna austrijska javnost na početku rata jasno definirala srpsku stranu kao agresora i uzročnika rata. Bilo kakva agresivnija akcija koja bi vodila intenzivnijem konfliktu među imigrantima u takvim uvjetima sigurno ne bi bila isplativa. Na pitanje zašto nije bilo više sponatnih konflikata među imigrantima na radnim mjestima i u svakodnevnim situacijama odgovor je najvjerojatnije u svezi s činjenicom da su poslodavci organizirali unutrašnja praćenja ponašanja zaposlenih, te u svezi s pravno-političkim statusom imigranata te njihovim regionalnim podrijetlom. Imigranti koji su dulje zaposleni u Austriji te imaju trajne vize i dozvole za rad nisu u grupi koja bi zanemarila te činjenice pri eventualnoj odluci o sukobima. Velik broj hrvatskih imigranata s izbjegličkim statusom ili puno kraćim vremenom boravka i rada najvjerojatnije nema nikakav posjed ili određenu ekonomsku sigurnost u zemlji emigracije, što također utječe na odluke koje bi mogle završiti repatrijacijom. Prema postojećim informacijama o podrijetlu aktivnih članova športskih i kulturnih klubova velik broj novijih hrvatskih imigranata i izbjeglica podrijetlom je iz sjeverne Bosne. Oni najčešće glavne neprijatelje vide u Srbima, a ne Muslimanima, što već isključuje jednu grupu imigranata kao eventualan cilj napada. S druge strane, srpski imigranti velikom većinom podrijetlom su iz Srbije te su imigrirali tijekom sedamdesetih, u zadnjem ekonomskom imigracijskom valu 60-ih i 70-ih (Lichtenberger, 1984), tj. nisu podrijetlom iz područja iz kojih su hrvatski migranti protjerani ili primorani otići. Velik broj srpskih imigranata u Beču također posjeduje trajne vize i dozvole za rad, tj. ne želi riskirati postignuti status. Ova objašnjenja, međutim, može potvrditi samo eventualna anketa.

Umjesto zaključka

Integracija hrvatskih imigranata u Beču takav je slučaj na temelju kojega se može početi preispitivati uloga imigrantskih inter-etničkih odnosa u procesu smanjenja odvojenosti ili udaljenosti imigranata od resursa, vrijednosti i prava primajućeg društva. Hrvatski imigranti u položaju su koji omogućuje razvitak odnosa s Gradišćanskim Hrvatima, politički priznatom i socijalno-ekonomski integriranom austrijskom manjinom, koja zahtjeva kontakte s pojedincima i institucijama primajućeg društva te koja ih ponekad stavlja u iskušenje da dođu u konflikt sa srpskim odnosno bošnjačkim/muslimanskim imigrantima. Svi mogući pojedinačni, i institucionalni odnosi zajednice mogu se pozitivno ili negativno odraziti na proces integracije. O odnosu s Gradišćanskim Hrvatima može se reći da postoje pozitivni ali neiskorišteni kulturni i institucionalni okviri za čvršće interakcije, ali ne i strukturalni uvjeti koji bi ih olakšali. Percepcija primajućeg društva angažiranih članova hrvatske zajednice ne ograničava eventualne šire kontakte te uz to ne motivira negativno imigrante pri njihovim akcijama u institucijama zajednice. Mogućnosti konflikata između hrvatskih, srpskih i bošnjačkih imigranata ograničeni su relativno dobrim socio-ekonomskim, socio-profesionalnim te pravno-političkim položajem najaktivnijih ali i ostalih imigranata, koji oni uzimaju u obzir pri razmatranju opcije konflikta. Oni su također ograničeni jakom kontrolom na radnom mjestu te izostankom neprijateljskih kompaktnih etničkih grupa podrijetlom iz regija zahvaćenih ratom.

Slučaj Hrvata u Beču možda je izuzetan primjer složenosti inter-etničkih migrantskih odnosa. No položaj i odnosi drugih migrantskih grupa (Turci, Kurdi, Srbi, Albanci, Makedonci itd.) u mnogim zemljama imigracije vrlo vjerojatno nisu jednostavni. Ako proces etniziranja većinske populacije primajućeg društva i imigrantskih grupa (usp. Rogl, 1992) i dalje bude jačao, inter-etnički i kulturni odnosi imigranata morat će se sve više uzimati u obzir pri pokušajima njihove integracije.

LITERATURA

- Arbeitsgruppe der Österreichischen Rektorenkonferenz (1989). **Lage und Perspektiven der Volksgruppen in Österreich**. Wien: Böhlau.
- Bundesministerium für Inneres (1994). **Sicherheitsbericht 1994. Kriminalität 1994. Vorbeugung, Aufklärung und Strafrechtspflege**. Wien.
- Baker, D. G. (1983). **Race, Ethnicity and Power. A Comparative Study**. London: Routledge.
- Bartelt, M. (1971). Distanz - Integration - Partnerschaft: Grundkonzeptionengesellschaftlichen Verhaltens gegenüber Gastarbeitern. U: Leudesdorff, R./Zillessen, H. (ur.), **Gastarbeiter = Mitbürger, Bilder - Fakten - Gründe - Chancen - Modelle - Dokumente**. Berlin: Gelnhäuser.
- Baumgartner, G. (1995). **6 x Österreich. Geschichte und aktuelle Situation der Volksgruppen**. Klagenfurt: Drava.
- Bival, G. (1995). **Soziodemographische Analyse der Kroatischen Volksgruppen in Österreich**. Institut für Höhere Studien. Wien (neobjavljeni manuskript).
- Bukow, W.-D. (1993). **Leben in der multikulturellen Gesellschaft. Die Entstehung kleiner Unternehmer und die Schwierigkeiten im Umgang mit ethnischen Minderheiten**. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Buranits, J. F., Csenar, M., Dressler, W. U., Palatin, J. (1993). Sprache und Bewußtsein. Das Image des Kroatischen bei den burgenländischen Kroaten. U: **Trendwende? Sprache und Ethnizität im Burgenland**, Holzer, W., Münz, R. (ur.). Wien: Passagen.
- Cohen, A. P. (1995). **The Symbolic Construction of Community**. London: Routledge.
- Darabos, N., (1989). Zum Selbstverständnis der burgenländischen Kroaten. U: **Identität und Lebenswelt**. Baumgartner, Müllner & Münz (ur.). Eisenstadt: Prugg.
- Esser, H. (1980). **Aspekte der Wanderungssoziologie. Assimilation und Integration von Wanderern, ethnischen Gruppen und Minderheiten** *Soziologische Texte* 119. Darmstadt/Berlin: Luchterhand Verlag.

- Findl, P., Hlavac A., Münz R., (1994). Bevölkerung, Familie und Sozialpolitik in Österreich. Zur Internationalen Konferenz über Bevölkerung und Entwicklung (ICPD) der Vereinten Nationen im September 1994 in Kairo, Institut für Demographie der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien.
- Gehmacher, E. (1994). **Nationalismus in Österreich und Slowenien.** (neobjavljeni manuskript).
- Gordon, M. M. (1964). **Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins.** New York.
- Hammersley, M. (1992). **What's Wrong With Ethnography?** London: Routledge.
- Heckmann, F. (1991). Ethnische Kolonie. **Österreichische Zeitschrift für Soziologie.** 3:25-41.
- Hettlage, R. (1991): Diaspora: Umriss einer soziologischen Theorie. **Österreichische Zeitschrift für Soziologie,** 3:4-24.
- Hinnenkamp, V. (1990). „Gastarbeiterlinguistik“ und die Ethnisierung der Gastarbeiter. U: Eckhardt J. D. & Radtke F. O. (ur.) **Ethnizität.** Westdeutscher Verlag.
- Hoffmann-Nowotny, H. J. (1981). Zur Funktionsweise sozialer Systeme. U: Hofmann-Nowotny/ Hon-drich (ur.) **Segregation und Integration. Eine vergleichende Untersuchung.** Frankfurt am Main: Campus.
- Hoffmeyer-Zlotnik, J. H. P. (1986). Eingliederung ethnischer Minoritäten-unmöglich? U: Hoffmeyer-Zlotnik (ur.) **Segregation und Integration.** Berlin: Quorum.
- Kytir, J. & Münz, R. (1994). **Jugend in Österreich. Fakten - Trends - Prognosen.** Institut für Demographie. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Wien.
- Leitner, H. (1983). **Gastarbeiter in der städtischen Gesellschaft: Segregation, Integration und Assimilation von Arbeitsmigranten am Beispiel jugoslawischer Gastarbeiter in Wien.** Frankfurt am Main: Campus.
- Lichtenberger, E. (1984). **Gastarbeiter. Leben in zwei Gesellschaften.** Wien: Böhlau.
- Lubinski, V. (1994). **Ausländerintegration in der Sackgasse? Beobachtungen der Ausländerbeiräte von Dortmund und Duisburg im funktionalen Vergleich.** Bochum.
- Nagy, S. (1989). **Soziale Integration und Assimilation der Kroaten im Burgenland von der Zeit ihrer Einwanderung bis zur Gegenwart.** Dipl. rad. Universität Wien.
- Parsons, T. (1961). An Outline of the Social System. U: Parsons T./Shils E./Naegele, K. D./Pitts J. R. (ur.) **Theories of Society. Foundations of Modern Sociological Theory,** 1, New York.
- Rex, J. & Moore, R. (1979). **Race Community and Conflict. A study of Sparkbrook.** Oxford: Oxford University Press.
- Rögl, H. (1992). Multikulturalität: Ein Program der Ethnisierung. U: Torschluss, Hohenwalter A. und Althaler K. S. (ur.). Wien: Verl. für Gesellschaftskritik.
- Suppan, A. (1983). Die österreichischen Volksgruppen. Tendenzen ihrer gesellschaftlichen Entwicklung im 20. Jahrhundert. München/Oldenbourg.
- Szucsich, F. (1986). Die Beziehung der burgenländischen Kroaten zu Kroatien. U: **Die burgenländischen Kroaten im Wandel der Zeiten,** Geosits, S. (ur.). Wien: Edition Tusch.
- Weinreich, P. (1991). National and Ethnic Identities: Theoretical Concepts in Practice. *Innovation* 4, 1, **The European Journal of Social Sciences** (9-29), Vienna.
- Wimmer, A. (1995). Interethnische Konflikte. Ein Beitrag zur Integration aktueller Forschungsansätze. **Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie.** 47(3):464-493.

INTEGRATION AND ETHNIC RELATIONS OF CROATIAN IMMIGRANTS: THE CASE OF VIENNA

SAŠA BOŽIĆ

Institut für Soziologie, Wien

The objective of the paper is to present a part of the results of the research for the Austrian federal ministry of science and research "Immigrants and integration within compound ethnic relations: the case of Croats in Vienna" as a part of the program "Austria without borders". Author investigated the specificities of the integration of Croat immigrants and indicated on their example that the present state of the integration research is not in accord with the conditions of immigrant and general ethnification of the host societies. The Case of Croats in Vienna is an excellent example of the structural complexity of the relations developed by the immigrants which have to be taken into consideration while investigating integration as a process of decreasing individual and collective distance of immigrants from resources, roles and values of the host society. Croat immigrants in Vienna develop their relations with Burgenland Croats, well integrated and politically recognized Austrian minority but also find themselves in a situation which sometimes enables conflict with the Serb and Bosnian Muslim immigrants.